

Azərbaycan-Ermenistan cephə hattındakı gerginliyin nedenləri və muhtəməl sonuqları

Araz ASLANLI

Ermenistan ordusunun Azərbaycan'ın Tovuz rayonu'na ağır silahlarla saldırması bir anda dünya gündemini dəğıştirdi və bölgəsel savaş senaryolarının bir kez daha gündəmə gəlməsinə neden oldu. Özellikle 12 Temmuz öğıle saatlerinde başlayan və 15 Temmuz itibarıyla zayıflamış gėrėnen karşılıklı saldırlarda her iki tarafın ciddi kayıplar verdiğı ačíklandı. Azərbaycan ilk kez sıcak çatışmada bir generalini kaybetti. Azərbaycan tarafına saldırların gerçəkleřtirildiğı Ermenistan'a ait karakollar Azərbaycan'ın karşı ateşiyle yıkıldı. Azərbaycan Devlet Başkanı İlham Aliyev, bir gün arayla ۆnce Ulusal Gėvenlik Konseyi'ni, daha sonra da Bakanlar Kurulunu ۆzel gündəmlə topladı və Ermenistan'ın saldırlarına ilişkin ۆnemli mesajlar verdi.

Azərbaycan askeri, ekonomik və diplomatik ačídan 1990'lı yılların bařlarına gėre ۆok daha gėçlendi. Ermenistan və mۆttəfikleri bu gidiřatı kendileri ačíısından ۆok riskli gėrۆyorlar.

Ermenistan'ın saldırlarına en sert tepki Tۆrkiye'den geldi. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğıan ve Dışışleri Bakanı Mevlüt avuşoğılu Ermenistan'ın saldırlarını kınadılar, işgalci devleti uluslararası hukuka saygılı olmaya ve işgal ettiğı toprakları terk etmeye davet ettiler. Cumhurbaşkanı Erdoğıan'ın ve Bakan avuşoğılu'nun ۆzellikle Azərbaycan'ın topraklarını kurtarmak için tercih edeceğı her yolda tۆm imkanlarıyla yanında olacıklarını sert ifadelerle ačíklaması bölgəsel dengeleri dəğıřtirebilecek bir ačíklama olarak gėrۆlmelidir.

Tۆrkiye'nin sۆrece aktif mۆdahil olmaya bařlamasıyla "ne barıř ne savař" durumu herkes için, ama ۆzellikle iřgalci Ermenistan ve bu ۆlkeyi askeri ačídan destekleyen,

çözünsüzlükten çıkar uman dış güçlər için risk kaynağı olmaya başlıyor.

Rusya, tarafları ateşkese uymaya davet etti ve gerekirse taraflar arasında arabuluculuk yapabileceğini açıkladı. ABD, İngiltere ve diğer Batılı ülkeler taraflara itidal çağrısı yaptılar. Pakistan Ermenistan'ın saldırılarını sert dille kınadı ve Azerbaycan'a desteğini ifade etti. Ukrayna ve Moldova taraflara itidal çağrısı yapmakla beraber Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü ve Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin Ermenistan'ın işgallerini sona erdirmesini isteyen 822, 853, 874 ve 884 sayılı kararlarının uygulanması, sorunun uluslararası hukukun temel ilkelerine ve özellikle toprak bütünlüğü ilkesine uygun bir biçimde çözüme kavuşturulması gerektiğini ifade ettiler. Hatta Ukrayna'nın bu tutumundan dolayı Erivan'daki Ukrayna Büyükelçisi Ermenistan Dışişleri Bakanlığı'na davet edilerek duyulan rahatsızlık ifade edildi.

İran ilk açıklamasında kayıplardan duyduğu üzüntüyü ifade ederek tarafları ateşkese davet etti. Fakat Azerbaycan ve İran dışişleri bakanlarının telefon görüşmesinde Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne destek de ifade edildi.

BM, Avrupa Birliği (AB), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve NATO, ayrıca Ermenistan'ın üye olduğu Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) ateşkes ihlallerinden ve sıcak çatışmaların başlamasından duydukları rahatsızlığı dile getirdiler. Ermenistan'ın beklentisinin aksine KGAÖ kendisine açık bir destek vermedi. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) saldırılarından dolayı Ermenistan'ı kınadı ve Azerbaycan'a destek verdi.

Cephede ateş hiç kesilmedi

Sınırdaki çatışmaların nedenleri konusunda farklı görüşler ortaya atılıyor. Aslında sorunun tarihçesini, özellikle de mevcut duruma gelme sürecini, ateşkes ve sonrasındaki "barış sürecini" ayrıntılı bir biçimde bilenler için bu çatışma sürpriz değildi. Bilindiği üzere savaşın ilk aşamasında daha hazırlıklı olan (ASALA terör örgütünün deneyimli kadrolarına, ayrıca askeri, ekonomik ve diplomatik açıdan çok ciddi dış desteğe sahip olan) Ermenistan, Azerbaycan topraklarının yaklaşık yüzde 20'lik kısmını işgal etmişti. BM Güvenlik Konseyi ve diğer uluslararası kuruluşlar işgali kınayan, işgalin bir an evvel, kayıtsız şartsız sona erdirilmesini isteyen kararlar almıştı. Fakat Ermenistan ne bu kararlara uydu ne de Mayıs 1994'te imzalanan ateşkes anlaşmasına. Ermenistan büyük kapsamlı işgal ve yeni saldırı ihtimaliyle Azerbaycan'ı baskı altında tutacağına, Azerbaycan'ın topraklarını kurtarma girişimlerini ise Rusya'nın askeri desteği ile önleyebileceğine inanmıştır. Bölgede çıkarları ve sorun üzerinde etkisi bulunan önemli güçlerin

tamamına yakını çözümsüzlükten yararlanmaya, işgal sorunu üzerinden taraflarla pazarlık yapmaya çalışmıştır. Bu nedenle de Azərbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgali sorunu (kısa ve yaygın ismiyle Karabağ sorunu) eski Sovyet coğrafiyasındaki birçok sorun gibi “dondurulmuş sorun” olarak tanımlanmaktaydı.

Fakat özellikle, Rusya’nın Ağustos 2008’de Gürcistan’a müdahalesinden sonra “dondurulmuş sorunların” aslında donmamış olduğu ve bu durumun büyük tehlike arz ettiği daha iyi anlaşıldı, sorunun çözümüne yönelik girişimlerin yoğunlaşacağı iddia edildi. Hatta, Rusya’nın arabuluculuğuyla 2 Kasım 2008’de Moskova yakınlarındaki Mein Dorf Şatosu’nda imzalanan anlaşmanın ateşkesi önemli ölçüde garanti altına alması bekleniyordu. Çünkü ilk kez taraflar Rusya’nın da imza attığı bir belgeyle sorunun çözümünde barışçıl yöntemlere bağlı kalacaklarını ifade etmişlerdi. Ama ilginç bir şekilde son yıllarda büyük kayıplara neden olan ateşkes ihlalleri, taraflar arasında görüşmelerin yapıldığı sırada ya da hemen ertesinde yaşandı.

Örneğin Haziran 2010’da, Ağustos 2014’te, Kasım 2014’te, Aralık 2015’te ve diğer bazı dönemlerde ne zaman üst düzey görüşmeler söz konusu olsa, ateşkes ihlalleri her iki taraftan önemli kayıpların yaşanmasına ve savaş senaryolarının gündeme gelmesine neden oldu. Fakat bu gerginliklerin her birinden sonraki birkaç gün içerisinde önceki düzene geri dönüldü. 1994 Ateşkes Anlaşması sonrasında günümüze kadarki en geniş çaplı çatışmalar Nisan 2016’da yaşandı. O çatışmalar sırasında Ermenistan’ın provokasyonlarına karşılık veren Azərbaycan hem karşı tarafa büyük kayıplar verdirerek topraklarının bir kısmını Ermenistan işgalinden kurtardı hem de 30 yıllık savaşta ilk kez psikolojik üstünlüğü ele aldı. Bu, Ermenistan’ı ve destekçilerini ciddi bir biçimde rahatsız etti.

Dolayısıyla 1994 ateşkesi sonrasında ateş aslında hiç kesilmedi. Ateşkes ihlalleri ise daha çok tarafların karşı tarafı suçlama konusu ve Mayıs 1994’teki dengeyi kendi lehlerine çevirme girişimi olarak dikkat çekiyor. Şöyle ki, Azərbaycan askeri, ekonomik ve diplomatik açıdan 1990’lı yılların başlarına göre çok daha güçlendi. Rakamlar da bu veriyi destekliyor.

Ermenistan, Azərbaycan’ı provoke etmeye çalışıyor

Azerbaycan açısından topraklarının (eski Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi ve çevresindeki 7 rayonun) Ermenistan işgali altında kalması hem uluslararası hukuka aykırı hem de iki ülkenin mevcut askeri, diplomatik, ekonomik ve diğer kapasitelerine uygun değil. Yani, Azərbaycan uygun gördüğü zamanda BM Sözleşmesi’nin 51. maddesine dayanarak meşru müdafaa hakkı çerçevesinde topraklarını Ermenistan işgalinden kurtarma hakkına ve kapasitesine sahip.

Ermenistan bu gidişatı kendisi açısından çok riskli görüyor ve Azərbaycan’ın artan kapasitesinin

Rusya'nın da yer alacağı bir savaşla sınırlanmasını sağlamak için (Gürcistan ve Ukrayna örneklerinde olduğu gibi) Azərbaycan'ı provokasyona çekmeye çalışıyor. Ermenistan'ın bu kez iki ülke sınırındaki farklı bir bölgeden saldırmasının temel amaçlarından birisi bu olabilir.

Genel olarak ateşkes ihlallerinin ve özellikle son çatışmaların nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz: Ermenistan için, Nisan 2016 savaşının sonuçlarını ve psikolojik ezilmişliği ortadan kaldırma fırsatı, Ermenistan'daki iç politik mücadelenin bir yansıması olması, iktidarın dikkatleri sosyal ve ekonomik sorunlardan uzaklaştırma amacı gütməsi, iç askeri mücadelenin bir yansıması, dış politikada yaşanan sorunların bir yansıması, Azərbaycan'ın (Rusya'nın da askeri olarak Ermenistan'ın yanında yer alacağı) büyük çaplı bir savaşa çekilerek potansiyelinin darbe almasının sağlanması vs.

Karabağ sorununun çok karmaşık bir sorun olduğunu, sorunun ortaya çıkışında tek suçlunun Rusya olmadığını ifade etmekle beraber, mevcut manzaranın ortaya çıkmasında ve çözüm sürecindeki başarısızlıkta bu ülkenin Ermenistan'a verdiği özel desteğin rolünü vurgulamak yanlış olmaz.

Karabağ sorunu Rusya açısından Kafkasya'da etkinliğini sürdürmesi amacı doğrultusunda önemli bir araç. Bu nedenle de tam olarak çözüme kavuşturulmasını, yani bir aracının ortadan kalkmasını istemez. Son dönemlere kadar Rusya'ya rağmen ciddi bir çatışmanın başlaması ve taraflardan birinin diğerine ciddi üstünlük sağlaması her zaman zayıf bir ihtimal olarak görülüyordu. Azərbaycan'ın bu aşamada Rusya'nın da müdahil olacağı bir savaşı arzu etmemesi, Rusya'nın ise kendisi bu kadar sorunla uğraşırken bir de Azərbaycan dolayısıyla yeni sıkıntılar yaşamayı arzu etmemesi çatışmanın büyüme ihtimalini hep zayıflatan unsurlar.

Türkiye'nin kararlılığı dengeleri değiştiriyor

Ancak Türkiye'nin sürece aktif müdahil olmaya başlamasıyla "ne barış ne savaş" durumu herkes için, ama özellikle işgalci Ermenistan ve bu ülkeyi askerî açıdan destekleyen, çözümsüzlükten çıkar uman dış güçler için risk kaynağı olmaya başlıyor. Hatırlanacağı üzere Bakan Çavuşoğlu 20 Haziran 2020'de yaptığı açıklamada da Azərbaycan, Karabağ sorununun çözümünde nasıl bir çözüm arzu ederse biz de o şekilde onun yanında oluruz demek suretiyle bu konuda Türkiye'nin tavrına ilişkin ilk kez farklı bir bakış açısı ortaya koymuştu. 12 Temmuz'da başlayan çatışmalar sonrasında bu tavır Cumhurbaşkanı Erdoğan ve çeşitli bakanlar düzeyinde daha net ve ısrarlı bir şekilde vurgulandı. Dolayısıyla bir yandan Azərbaycan'ın ve Ermenistan'ın askeri, diplomatik ve ekonomik olanakları arasındaki dengenin 1990'ların başına kıyasla Azərbaycan lehinde çok değişmesi, diğer yandan Türkiye'nin aktif askeri politikası ve resmî açıklamaları dengeleri değiştirdi.

Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgali sorunu eskiden bölgede çıkarı ve bölge ülkeleri

üzerinde etkisi bulunan güçler için bir fırsat iken artık aynı zamanda risk kaynağı olmaya başlıyor. Dolayısıyla Güney Kafkasya'daki sorunların çözümsüzlüğünden kâr elde etmeye çalışan güçler için Karabağ sorunu açısından “ne savaş ne de barış” durumu artık eskisi kadar sağlıklı değil. Azerbaycan ile Ermenistan arasında başlayabilecek büyük çaplı bir savaş Suriye ve Libya sorunlarından farklı olarak bölgedeki büyük güçlerin (Rusya, Türkiye ve İran) olanaklarını daha fazla tüketebilir ve bu güçler başka bölgelerdeki önemli çıkar alanlarını kaybetmek durumunda kalabilirler. Bu senaryo bölge dışındaki önemli güçlerin çıkarlarına daha uygun olacaktır. Bölgedeki önemli güçlerin bunları dikkate alması ve Karabağ sorunun çözümü hususunda hızlı hareket etmesi gerekmektedir. Bu etken Karabağ sorununun çözüm sürecini hızlandırabilir.

Original

mənbə: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/azerbaycan-ermenistan-cephe-hattindaki-gerginligin-nedenleri-ve-muhtemel-sonuclari/1912394>